

Floristický materiál ke květeně Dačicka

Floristic contribution from the region around Dačice

VÁCLAV CHÁN¹, IVAN RŮŽIČKA², PETR LEPŠÍ³, KAREL BOUBLÍK⁴, Ā PAVEL DOLEŽAL, LIBOR EKRT⁵,
ESTER HOFHANZLOVÁ⁵, MARTIN LEPŠÍ⁶, LEOS LIPPL⁷, MILAN ŠTECH⁵, JAROMÍR ŠVARC⁸,
VOJTĚCH ŽÍLA

Věnováno památce dačického ochránáře Pavla Doležala (* 1968 — † 2002).

¹Dr. Jiřího Fitky 867, CZ — 386 01 Strakonice; ²Zahradní 16, CZ — 586 01 Jihlava; ³Správa CHKO Blanský les, Vyšný 59, CZ — 381 01 Český Krumlov; ⁴Botanický ústav AV ČR, Zámek 1, CZ- 252 43 Průhonice; ⁵Biologická fakulta JU, Bránišovská 31, CZ — 370 05 Č. Budějovice*; ⁶Jihočeské muzeum, Dukelská 1, CZ -370 51 České Budějovice; ⁷Rudolfovská 509, CZ — 370 01 České Budějovice; Boženy Němcové 564/14, CZ — 589 01 Třešt; ⁸Mládežnická 1227, CZ — 386 01 Strakonice.

Abstract: This contribution is the result of several years of collective floristic surveys conducted in the boundary region between South Bohemia and Moravia around the town of Dačice. The main part of the results comes from the collective floristic survey held between 1998 and 2003, together with long-term floristic monitoring data collected mainly by I. Růžička since 1962. The rest of the data was provided by other members of the author team as well as some data acquired from the materials of S. Kučera and V. Skalický.

A total of 877 plant taxa were recorded in 405 localities; altogether, about 7800 floristic records were made. An alphabetical species list, with the locality numbers, is provided.

Key words: floristics, phytogeography, Dačice region Czech Republic.

ÚVOD

Přestože historicky území Dačicka leží na Moravě, bylo v roce 1960 správně přiřčeno k Jihočeskému kraji a také po roce 1989 zůstal tento stav zachován. Z praktických důvodů a potřeb orgánů státní ochrany přírody bylo tedy i toto území zahrnuto do oblasti, kterou se zabýval Komentovaný červený seznam květeny jižní části Čech (Chán 1999). Tím vyvstala pro jihočeskou pobočku České botanické společnosti v Českých Budějovicích potřeba prozkoumat současný stav květeny této oblasti, o které měli jihočeští floristé jen velmi málo znalostí. Vedení jihočeské pobočky ČBS se proto rozhodlo zorganizovat na Dačicku kolektivní floristický průzkum, který provádějí členové a spolupracovníci pobočky. Do okolí Dačic bylo v období 1998-2003 podniknuto několik společných exkurzí, kterých se zúčastnili: K. Boublík, L. Caisová,

P. Doležal, P. Hesoun, V. Chán, E. Charvátová, P. Koutecký, M. Kubešová, M. Lepší, P. Lepší, L. Lippl, K. Matějka, V. Nehyba, I. Růžička, J. Rybenský, M. Soukup, M. Štech, J. Švarc, H. Uhlíková, M. Václavík, L. Vaněčková, F. Zima a V. Žila.

Floristický materiál, shromážděný při kolektivním průzkumu členy a spolupracovníky pobočky, byl doplněn nálezy I. Růžičky z let 1962-2000. Dále byly z botanické pozůstalosti S. Kučery a V. Skalického do materiálu zařazeny jejich nálezy z Dačicka z roku 1968, které získali v průběhu floristického kurzu v Dačicích. Množství floristických údajů získali v letech 2003-2004 při samostatném výzkumu území L. Ekrt a E. Hofhanzlová. Další spoluautoři poskytli své údaje z příležitostných exkurzí do oblasti. Floristické údaje k několika vybraným druhům poskytli i L. Čech.

VYMEZENÍ A CHARAKTERISTIKA ÚZEMÍ

Území, kterým se příspěvek zabývá, představuje širší okolí města Dačice. Jeho osou je Moravská Dyje. Směrem na sever a východ je vymezeno zhruba hranicí Jihočeského kraje. Západní hranici tvoří zhruba spojnice obcí Velká Lhota — Český Rudolec — Slavonice. Na jihu je území omezeno státní hranicí s Rakouskem. Takto vytýčené hranice byly v několika případech překročeny, a to zejména zařazením údajů S. Kučery a V. Skalického z floristického kurzu v Dačicích a také menšího množství údajů některých spoluautorů příspěvku. V nemnoha případech sem byly ještě začleněny i významné nálezy z údolí Želetavky, jejíž tok již z velké části leží za hranicí Jihočeského kraje, které by také nebylo vhodné publikovat samostatně.

Geologickým podkladem takto vymezeného území, které je z regionálně geologického hlediska řazeno k moldanubiku, jsou převážně biotitické a sillimaniticko-biotitické pararuly, místy se vyskytují leukokratické ortoruly, biotitické ortoruly migmatitické, kvarcity a kvartitické ruly. V jihovýchodní části se vyskytují amfibolity a krystalické vápence (např. okolí Lubnice a Krasonic), v západní a jihovýchodní části cordieritické ruly až nebulitické migmatity, jihovýchodně od Slavonic hadce. Horniny moldanubického plutonu (dvojslídny granit až adamellit mrákotínského typu) se vyskytují na západním okraji sledovaného území v návaznosti na Novobystřickou vrchovinu. Terciární jílovité písky a písčité jíly se vyskytují ojediněle při hranicích s okresem Třebíč (Dudek 1990). Kvartérního stáří jsou sprašové hlíny.

V půdním pokryvu převažují různé subtypy kambizemí, časté jsou pseudogleje. Ve východní části jsou místy vyvinuty luvizemě a pseudoglejové hnědozemě, podél

*(adresa pro korespondenci: stech@bf.jcu.cz)

větších vodních toků fluvizemě. Na trvale zamokřených místech se vyvinuly gleje (Novák et al. 1992). Pro svahy údolí jsou typické rankery a litozemě, které výrazně zvyšují celkovou pedodiverzitu a tím i biodiverzitu území.

Klima oblasti je mírně teplé, zvětrná poloha Českomoravské vrchoviny se projevuje relativním poklesem srážkových úhrnů. Průměrná roční teplota se pohybuje kolem 7 °C (Dačice i Slavonice za léta 1901-1950), průměrný roční úhrn srážek kolem 600mm (Dačice 585 mm, Slavonice 615 mm). Více srážek spadne v teplé polovině roku (duben až září) — kolem 370 mm (Vesecký 1961).

Potenciální přirozenou vegetaci tvoří v území převážně bučiny, a to květnaté (*Dentario enneaphylli Fagetum*) i acidofilní (*Luzulo Fagetum*). Neuhauslová, Moravec et al. (1997) uvádějí v jižní a jihovýchodní části území také černýšové dubohabřiny (*Melampyro nemorosi Carpinetum*) a acidofilní bikové a jedlové doubravy (*Luzulo albidae-Quercelum*, *Abieti Quercetum*). Poslední tři společenstva ovšem nepovažujeme za klimaxová, jsou spíše vegetací závislou na dlouhodobém lidském vlivu, i když mohla vzniknout samovolně (cf. např. Sádlo et Pokorný 2003).

Z hlediska výskytu fytogeograficky či ochrannářsky významných druhů rostlin jsou důležité některé vegetační typy, ať již přírodě blízké nebo zcela závislé na lidské činnosti. Světlo milné druhy s teplomilnou tendencí přežívají ve společenstvech subacidofilních trávníků svazu *Koelerio-Phkion phleoidis* (např. *Festuca rupicola*, *Fragaria viridis*, *Helianthemum grandiflorum* subsp. *obscurum*, *Verbascum speciosum*), ve společenstvech primitivních silikátových půd svazu *Hyperico perforati-Scleranthion perennis* (*Agrostis vinealis*) a mezofilních lemů svazu *Trifolion medii*. Také zaplavované louky svazu *Deschampsion cespitosae* (cf. Botta-Dukát et al. 2005) hostí řadu významných druhů (např. *Cnidium dubium*). Zajímavé jsou mokřadní a rašelinné louky v západní části území s různě vyvinutými ostrícovo-mechovými nebo ostrícovými společenstvy (*Caricion demissae* a *Caricion fuscae*), vzácněji i s malými ostrůvky různých ostrícovo-rašelinných společenstev na místech s vysokou hladinou podzemní vody, které na sušších okrajích přecházejí ve smilkové porosty (*Violion caninae*). Tato vegetace poskytuje vhodná stanoviště pro celou řadu dnes již velmi vzácných a ohrožených druhů, k nimž patří např. *Dactylorhiza majalis*, *Drosera rotundifolia*, *Epipactis palustris*, *Menyanthes trifoliata*, *Pedicularis palustris*, *P. sylvatica*, *Thelypteris palustris* a *Trichophorum alpinum*. Mnohé jejich lokality však postupně zanikly, a to především v důsledku odvodnění a následné rekultivace mokřadů. Ve fragmentech květnatých bučin (*EuFagenion*) a dubohabřin (*Carpinion*) přežívají mnohé mezofilní lesní druhy, např. *Epipactis purpurata*, *Allium ursinum*, *Melica uniflora*, *Salvia glutinosa*, *Knautia drymeia* subsp. *drymeia* a *Symphytum tuberosum*. V supových lesích (*Tilio-Acerion*) rostou např. *Euonymus verrucosa* a *Lunaria rediviva*.

Stejně jako historické vazby, tak i vazby fytogeografické ukazují bližší vztahy k Moravě než Čechám. Podél Moravské Dyje zasahuje až k Dačicím nejzápadnější výběžek

fytogeografického okresu Moravské podhůří Vysočiny (Skalický 1988). Zbytek území náleží do fytogeografického okresu Českomoravská vrchovina. Vcelku příhodné klimatické podmínky a potenciální kontakt s oblastmi Podunají a jižní Moravy jsou příčinou toho, že na příhodných biotopech, zejména podél Moravské Dyje, případně Želetavky, zasahují do území svými okrajovými výskyty relativně teplomilné druhy. Přirozený výskyt těchto druhů je z pohledu České republiky typický jen pro Moravu (např. *Cyclamen purpurascens*, *Euonymus verrucosa*, *Genista pilosa*, *Verbascum speciosum*), případně pro Moravu a východní, resp. střední část Čech (*Cnidium dubium*, *Knautia drymeia* subsp. *drymeia*). Dále sem zasahují některé druhy, hojnější v moravském i českém termofytiku, které do vlastní jižní části Čech nezasahují vůbec, např. *Galanthus nivalis*, *Gagea minima*, *Orobancha lutea*, *Scrophularia umbrosa*. Jiné do jižních Čech pronikají jen velmi omezeně údolím Vltavy do Středního Povltaví (např. *Carex praecox*, *Potentilla heptaphylla*, *Veronica prostrata*). Další skupina druhů roste jen v nejteplejších územích jižních Čech, především v Březnickém Podbrdsku či v některých částech Předšumaví, jejich migrace je zřejmě spojena s pastvou a s některou z prvních etap odlesnění krajiny člověkem. K nim patří např. *Asperula cynanchica*, *Eryngium campestre*, *Koeleria macrantha* a *Seseli annuum*. Některé druhy rozšířené v teplejších polohách Dačicka jsou ve vlastních jižních Čechách vázány téměř výhradně na vápencový podklad, např. *Berula erecta* a *Teucrium chamaedrys*. Pozoruhodnou skupinou druhů jsou naopak rostliny, jejichž výskyt je společný pro území Dačicka a nejj jižnější části Čech. Jsou to druhy, jejichž výskyt navazuje na hojnější rozšíření v Podunají, a které se tedy ve zbytku Čech již vůbec nevyskytují (*Verbascum chaixii* subsp. *austriacum*), nebo je jejich výskyt v jiné části Čech od lokalit v jižních Čechách a na jihozápadní Moravě izolovaný, např. *Orobancha alba* subsp. *alba*. Pouze v severozápadní části území, které leží v blízkosti oreofytika, reprezentovaného výběžkem fytogeografického okresu Jihlavské vrchy, našli vhodná stanoviště některé vzácné a ohrožené druhy submontánní až montánní, zejména *Arnica montana* a *Soldanella montana* (cf. Růžička 1968), které lze označit jako šumavsko-alpské migranty.

HISTORIE FLORISTICKÉHO VÝZKUMU

První publikované údaje o květeně Dačicka zaznamenali patrně A. Oborny (1883-1886) a E. Formánek (1887-1897). V letech 1958-1968 při revizi geobotanické mapy Moravy a při fytoocenologickém snímkování lesních společenstev shromáždili R. Neuhausl a Z. Neuhauslová také bohatý floristický materiál (Neuhausl et Neuhauslová 1968, 1969a, 1969b). Dalším významným přínosem k poznání květeny a vegetace tohoto území jsou práce manželů Rybníčkových, zaměřené na rašeliniště, rašelinné louky

a mokřady (Rybníček 1974, Rybníček et Rybníčková 1970, 1972), které zahrnují i západní část území Dačicka.

V letech 1962-2004 na Dačicku pracoval nepravidelně I. Růžička (1968, 1970, 1972). V roce 1968 uspořádala Československá botanická společnost v Dačicích 7. floristický kurz. V letech 1969-1971 a 1974-1975 prováděl ve studovaném území terénní výzkum J. Křížek (Křížek 1971 a Křížek et Unar 1976). Floristický materiál z území okolo Jemnice shromáždila v letech 1970 a 1971 pro svou diplomovou práci M. Bekečová-Ježková (1972). Na okraj studovaného území zasahoval floristický průzkum povodí Želetavky, jehož nejvýznamnější výsledky publikoval P. Šimek (1981). Ochrannářský průzkum v blízkém okolí Dačic prováděli L. Lippl (1985, 1986), A. Albrechtová (1998) a J. Švarc (2003a, 2003b).

METODIKA

Nomenklatura taxonů je sjednocena podle Klíče ke květeně ČR (Kubát et al. 2002), s výjimkou rodu *Aemilanchier*, kde je uvedena autorská zkratka jména druhu. Všechna data jsou přístupná v Nálezové databázi Jihočeské pobočky. České botanické společnosti (Hans et al. 2002). Nomenklatura syntaxonů je s jedinou výjimkou sjednocena podle práce Moravec et al. (1995).

Navštívené lokality jsou řazeny podle fytochorionů fytogeografického členění ČR (Skalický 1988) a dále pak podle kvadrantů střeoevropské mapovací sítě (Niklfeld 1971) od nižších čísel směrem k vyšším a uvnitř každého kvadrantu abecedně podle příslušné obce nebo osady. Číslování lokalit je průběžné přes všechny kvadranty.

Z výčtu zjištěných druhů je zřejmé, že mnohé taxony nebyly zaznamenávány systematicky, případně chybí vůbec údaje o jejich výskytu. Zaznamenávány byly především druhy vzácnější, ohrožené a pro dané území významnější. Exkurze nebyly také rozloženy do celé vegetační sezóny a konaly se převážně v prázdninovém období. Herbářové doklady k významným nálezům jsou uloženy v herbářích účastníků exkurzí, popř. v Jihočeském muzeu (CB). Doklady, které sbírali I. Růžička, E. Hofhanzlová a L. Ekrt, jsou uloženy v herbáři Muzea Vysočiny Jihlava (MJ).

Výraz „kolektiv“ za popisem lokality značí, že lokalita byla navštívena při kolektivním průzkumu území pracovníky jihočeské pobočky ČBS.

VÝSLEDKY

Provedeným novým floristickým průzkumem v letech 1998-2003 byl potvrzen recentní výskyt celé řady pro území významných druhů rostlin, z nichž mnohé patří mezi druhy zvláště chráněné nebo ohrožené, např.: *Blysmus*

compressus, *Bothriochloa ischaemum*, *Calla palustris*, *Cicuta virosa*, *Cirsium rivulare*, *Corydalis cava*, *Cyclamen purpurascens*, *Epipactis purpurata*, *Galanthus nivalis*, *Iris sibirica*, *Leucojum vernum*, *Lilium martagon*, *Lunaria rediviva*, *Pedicularis palustris*, *Pseudolysimachion maritimum*, *Salvia glutinosa*, *Seseli annuum*, *Triglochin palustre*, *Veronica prostrata*.

Dále byly nalezeny druhy, jejichž výskyt ve studované oblasti nebyl dosud publikován a které jsou tudíž pro toto území udávány nově (např.: *Aquilegia vulgaris*, *Arctium nemorosum*, *Atriplex tatarica*, *Berula erecta*, *Botrychium lunaria*, *Bupleurum falcatum*, *Cerintho minor*, *Chaerophyllum aureum*, *Ch. bulbosum*, *Ch. temulum*, *Cnidium dubium*, *Diphysastrum complanatum*, *Eryngium campestre*, *Erysimum hieracifolium*, *Eupatorium cannabinum*, *Filago minima*, *Fumaria rostellata*, *F. vaillantii*, *Gagea minima*, *Galeopsis pernhofferi*, *Impatiens glandulifera*, *Inula britannica*, *L. salicina*, *Matteuccia struthiopteris*, *Milium effusum*, *Orobanche alba*, *O. lutea*, *Plantago uliginosa*, *Scabiosa ochroleuca*, *Scrophularia umbrosa* a *Vicia dumetorum*.

Na druhé straně je zde mnoho starších údajů a herbářových dokladů (zvláště od I. Růžičky), které by bylo třeba znovu ověřit, a to především díky hlubokým změnám, které příroda území Dačicka od té doby dožala.